

Fasori összevont árvaház 1944 végén

Dr. Bárdos Márta (Fehér Elekné)

„Emlékszem arra a reggelre, amikor nyilasok törtek be a Fiúárvaházba, kihajtották az összes gyereket.”

1944-ben, 15 évesen igen rövid ideig voltam a ► Fiúárvaház lakója, de ez a néhány nap világosan él az emlékeimben, a túlélésem egyik epizódjaként.

1944 júliusában – akkor még – ismeretlen helyre hurcolták apámat és anyámat, a csepeli → gettóból, illetve a békásmegyeri téglagyárból. 1944 novemberében a → nyilasok Éva testvéremet az Eötvös utca 2. számú → csillagos házból hurcolták el, az ott lakó hat asszonnyal együtt, nem tudtam, hogy hová. Az anyai nagybátyám dr. Komlós Emil a Kőbányai Szülőotthon szülész-nőgyógyászként dolgozott mint → munkaszolgálatos, és arra gondolt, hogy nekem talán biztonságosabb hely lenne egy gyermekotthon. A telefon csodálatos módon végig működött, ezzel lehetett vele kapcsolatba lépni.

A Pozsonyi út. 12. számú svéd védett házban voltam egy napig, ott dr. Kovács József volt a vezető. Találkoztam a pincében azokkal a nőkkel, akiket → Wallenberg hozott vissza a bécsi országútról, de sajnos egyik sem ismerte a nővéremet. Ebben a → védett házban azonban nem maradhattam, mert nem volt → svéd Schutzpass-om. Egy fess, magas fiatalember jött értem a védett házba, nyilas egyenruhában, karszalaggal. Biztatott, hogy ne féljek tőle, mert → „somér”, aki álruhába öltözött. Ő kísért el a Fiúárvaházig a Vilma királynő útra.

Árvaházi találkozásunk volt pár évvel ezelőtt, ahol megtudtam, hogy Vince András volt az álnyilas, aki 1944. decemberben az árvaházba kísért. A története, a többi cionistáéval együtt a *Tépd le a sárga csillagot* című könyvben, „Szabó Lajos” néven szerepel. [Benedek István Gábor - Vámos György: *Tépd le a sárga csillagot*. Budapest, 1990, Pallas Lap- és Könyvkiadó]

A házban akkor már rengeteg gyerek volt. A hatalmas hálóteremben kaptam fekhelyet, a kis gyerekágyban ketten fekvünk, fejtől-lábtól.

Kis kitérő: Nagynéném, Erdély Emma jól ismert árvaházi tanítónő volt az előző század elején. Apánk családja a Felvidéken üdült nyaranta, és Szucsányból vicc-

ből úgy címeztek meg egy képeslapot: „Emma néninek az Árvaházba”. Az akkori Posta sikeresen kézbesítette a lapot a részére ilyen címmel is. Megmondtam az árvaház gondnoknőjének, hogy Erdély Emma néni unokahúga vagyok, és ő jól ismerte, mint tanítónőt.

Emlékszem a → hanukka ünnepségre, ahol a → Lederer igazgató úr beszédét hallgattuk egy nagy teremben. Évekkel később a Hunyadi téri zsinagóga hanukka estjén → Domán főrabbi tartott ünnepi beszédet, abban megemlítette, hogy a Fiúárvaház hanukkáján ő is ott volt 1944-ben, mint szökött munkaszolgálatos.

Emlékszem arra a reggelre, amikor nyilasok törtek be a Fiúárvaházba, kihajtották az összes gyereket. A hátsó kerítésen át kimásztunk egy hasonló korú nagylánnyal együtt, és megszöktünk. A körút felé óvatosan, mellékutcákon haladtam, és megkerestem a Szófia utcában a patikát. A tulajdonosnak bemutatkoztam, én dr. Komlós Emil unokahúga vagyok, és ő felkísért a patika felső szintjére, az ügyeletesek szobájába. Ez a férfi kísért el később a gettó határáig, ez a deszkapalánk a Király utca és Akácfa utca sarkán volt. Ott azt kérdezte, hogy belépnék-e a gettóba, vagy inkább visszavigyenek a svéd védett házba. Az utóbbit választottam!

Este, az elsötétítés után elkísértetett a patika takarítónőjével, de először a Fiúárvaházba mentünk vissza. A ház tárva-nyitva volt, minden felforgatva a szobákban, de csodálatos módon a kis csomagomat megtaláltam az ágyunk alatt, és magammal vittem. Együtt mentünk utána a Pozsonyi út 12. számú svéd védett házba. 1944. december végén új védlevelet már nem adtak ki, de szerencsére lakott a házba egy idős hölgy, Fehér Mária, aki ráírta a védlevelére, hogy az örökbefogadott leánya vagyok. A földön helyeztek el a lakásban éjszakára, nappal a ház közös konyhájára osztottak be kiségitő konyhalánynak.

(...)

1945 nyarán a → Joint összeszedte az árva gyerekeket, és elvitt minket Aradra, összesen száznyolcvan gyereket. Én voltam a legnagyobb lány. Volt még egy nagyobb fiú, Sarbó Tamás, aki később a MÁV-nak lett a nemzetközi összekötője. Ott éltünk az aradi zsidó iskolában, a tanterem volt berendezve hálóteremnek, és volt egy szakács néni és az ottani → samesz. Egy nagy pajta volt, ahol nagy asztalok álltak, ott ettünk. Reggelente kimentünk Aradon húzós kocsival a piacra bevásárolni. Hazamentünk, ébresztettük a kicsiket, sorba ültettük őket, sűrűfésűvel kellett a tetüket kiszedni belőlük. Aztán kentük a vajjas kenyereket a reggelihez. Nagyon jól éltünk, elég sokáig maradtunk. Augusztus 23-án – a román kiugrás évfordulóján – én is felvonultam. Arra emlékszem, egy nagy transzparens volt → Petru Groza nevével. Úgy küldtek a nyaralásból haza, hogy mindenki kapott egy rend ruhát meg egy hízott libát.